

УДК 378.147

ВТІЛЕННЯ ГУМАНІСТИЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У НЕМОВНОМУ ВНЗ

С. В. Понікаровська, ст. викл.,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Анотація. Підкреслено необхідність пошуку можливостей оптимізації навчання студентів іноземним мовам немовного ВНЗ, акцентовано увагу на розвитку різних форм особистісного спілкування, можливості студента висловлювати своє ставлення до дійсності за допомогою іноземної мови та обґрунтовано важливість настанови викладача на організацію групової взаємодії на занятті.

Ключові слова: гуманізація, психологічний фактор, емоційно-особистісне спілкування, мовленнєва поведінка, культура.

ВНЕДРЕНИЕ ГУМАНИСТИЧЕСКОЙ КОНЦЕПЦИИ ПРЕПОДАВАНИЯ НА ЗАНЯТИЯХ ПО ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ В НЕЯЗЫКОВОМ ВУЗЕ

С. В. Поникаровская, ст. преп.,
Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет

Аннотация. Подчеркнута необходимость поиска возможностей оптимизации обучения студентов иностранным языкам неязыкового вуза, сделан акцент на развитии разных форм личностного общения, возможности студента выражать свое отношение к действительности посредством иностранного языка и обоснована важность установки преподавателя на организацию группового взаимодействия на занятии.

Ключевые слова: гуманизация, психологический фактор, эмоционально-личностное общение, языковое поведение, культура.

INTRODUCTION OF HUMANISTIC CONCEPT OF EDUCATION AT FOREIGN LANGUAGE CLASSES AT ENGINEERING HIGHER SCHOOLS

S. Ponikarovska, Asst. Prof.,
Kharkiv National Automobile and Highway University

Abstract. The necessity to find the ways of optimization of teaching foreign languages to students of engineering higher schools is accentuated, the development of various forms of personality communication, students' possibilities to express their attitude to reality by means of foreign language and importance of teacher's aiming at group interaction during the classes is emphasized.

Key words: humanization, psychological factor, emotional and personality communication, speaking behaviour, culture.

Вступ

У час високого розвитку нових технологій, як не дивно, гостро постає питання виживання і збереження світової цивілізації та культури. Саме гуманізація освіти, в основі якої є

формування цілісної особистості як суб'єкта культури, та формування умов для найповнішої реалізації особистості можуть бути тими факторами, які допоможуть зберегти психічне та моральне здоров'я молодого покоління. У сучасній ситуації навчання, спрямоване

тільки на передання знань, стає неефективним. Більш важливим виявляється формування у людини таких здібностей, які дають їй можливість самостійно орієнтуватися у сфері професійних та загальних знань, тобто тих здібностей, що користуються найбільшим попитом, та тих знань і навичок, що допоможуть їй розвиватися як моральній та духовній людині.

Коли мова йде про кінцевий результат освіти, то її часто надають у вигляді «моделі спеціаліста», яка, з одного боку, включає професійну підготовку, а з другого, – особисті якості, такі як освіченість, загальнокультурна грамотність, духовна культура. Саме реалізація такої моделі спеціаліста як основи формування його характеристик визначає зміст та організацію навчального процесу.

Навчальні заклади, які ставлять собі за мету підготовку конкурентоздатних спеціалістів, мають вводити в навчальні плани дисципліни гуманітарного циклу, у тому числі й з іноземної мови. Разом з тим, доводиться практично вирішувати завдання, чому та як навчати, які створити умови для розвитку особистості та її духовного формування.

Аналіз публікацій

Проаналізувавши психолого-педагогічну літературу, можна зробити висновок, що проблема гуманності особистості, роль викладача іноземних мов у формуванні особистості тих, хто навчається, вже давно привертає увагу дослідників. Важливі теоретичні та методичні висновки з проблеми формування особистості та її гуманності є у працях О. Бондаревської, Ю. Васильєва, А. Зосимовського, В. Ледньова, Л. Рапацької та інших. Про роль викладача іноземних мов у формуванні гуманності тих, хто навчається, також згадують у своїх роботах І. Бім, І. Зимня, Г. Китайгородська та інші. У низці праць вітчизняних та зарубіжних дослідників знаходимо питання, пов'язані з діяльністю викладачів ВНЗ, педагогічним спілкуванням та формуванням педагогічних умінь і майстерності. Але потреба в ефективній загальній та лінгвістичній підготовці спеціаліста інженерного профілю дозволяє заявити про необхідність пошуку способів оптимізації педагогічного процесу на гуманітарному принципі у технічному ВНЗ.

Мета і постановка завдання

Мета статті – розглянути гуманістичну концепцію навчання та виховання на заняттях з іноземної мови на основі гуманізації відносин викладача та студентів, що складає оптимальні умови для розкриття, корекції та розвитку особистості студента.

Втілення концепції гуманізації навчання на заняттях з іноземної мови у немовному ВНЗ

Під час навчання іноземній мові у нових умовах мова йде не просто про поглиблення та розширення загальних знань з іноземної мови, які студент здобув у рамках шкільної програми. Особливої актуальності набуває втілення у практику викладання таких методів, які сприяють формуванню іміджу компетентного спеціаліста та освіченої людини. У цьому контексті є важливим ефективно вирішення проблеми складання реальних умов, за яких це формування стане можливим. У зв'язку з цим переглядаються зміст та методичне забезпечення професійної освіти у частині навчання іноземній мові. У рамках нової моделі має бути переорієнтовано викладання дисципліни «Іноземна мова» як спрямованості на розвиток уявлень про світ та місце в ньому людини через інтеграцію знань з іноземної мови зі знаннями суміжних наук та загальним розвитком. Адже «формування базової культури особистості одночасно створює функціональну грамотність особистості» [1].

Здатність людини до інтеграції, структурування та систематизації тих знань та умінь, що вона має, для вирішення реальних завдань вважається одним з найважливіших критеріїв високого рівня формування образу компетентного спеціаліста. Таким чином розширюється сфера діяльності викладача іноземної мови. Він вже є не просто транслятором загальних знань, його функція набуває нової якості – сприяти умінню поновлювати знання, оволодівати новою інформацією для успішного втілення в конкретних умовах. Студент також, у свою чергу, виробляє «потенційну готовність вирішувати завдання зі знанням справи» [2]. Щоб сформувати у тих, хто навчається, цю «готовність вирішувати завдання зі знанням справи», спираючись на уміння та навички з іноземної мови, викладачу потрібно продемонструвати велику майстерність та терпіння, а також витратити немало сил та часу.

Вищі навчальні заклади є досить вільними сьогодні у питанні вибору тієї чи іншої методики викладання та підбору матеріалів. Проте зрозуміло, що ефективність методики залежить не стільки від неї самої, скільки від досвіду та умінь викладача, його особистості. Те, наскільки викладач зацікавлений та захоплений своїм предметом, наскільки він у ньому сильний та обізнаний, не може не відбиватися на рівні розвитку його студентів. Адже саме викладач має забезпечувати умови для активного використання іноземної мови та стійкого бажання говорити мовою, що вивчається, не боячись помилок та не відчуваючи мовних перешкод. Саме тому ключовою умовою якості викладання іноземної мови слугує, в першу чергу, особистість викладача, доброзичливі установки на заняттях та негайна готовність допомогти своїм студентам. Справді, викладачу доводиться поєднувати у собі ораторське мистецтво та артистизм, розвивати навички синтезу та аналізу матеріалу, мати почуття гумору, дар переконувати та вести за собою, володіти основами психолінгвістики. Емоційно-забарвлені, чітко побудовані, насичені різноманітним цікавим мовним матеріалом практичні заняття не можуть не змінити байдужого ставлення студентів до предмету, що вивчається.

Спілкування є однією з найголовніших умов розвитку особистості, у студентському ж віці воно набуває особливого значення. Навчальна діяльність опосереднена спілкуванням за трьома напрямками – спілкування з викладачем, спілкування з однокурсниками і професійне спілкування під час проходження практики. Окрім того, навчальна діяльність в умовах ВНЗ має підвищені навантаження на психіку молодої людини, отже повноцінне спілкування – як функціонально-рольове, так і емоційно-особистісне – забезпечує збереження психічного здоров'я студента. Емоційно-особистісне спілкування поза стінами ВНЗ (сім'я, родичі, знайомі, друзі) також потребує комунікативних здібностей, які є індивідуально-психологічними якостями особистості, що забезпечують ефективність її спілкування з іншими особистостями.

На формування у студентів психологічних норм мовленнєвої поведінки впливає власне метод навчання. Викладач повинен досконало володіти кількома методами навчання, але основний акцент робиться на розвиток різних

форм особистісного спілкування, а також на можливість студента висловлювати особисте ставлення до дійсності іноземною мовою. Навчання з дисципліни «Іноземна мова» спочатку носить чітко виражений прикладний характер, бо з перших занять студенти повинні активно долучатися до всіх видів мовленнєвої діяльності. Спонукаючи студента до виконання творчої роботи не допоможе викладач-диктатор, який не може забезпечити таку необхідну «свободу навчання». Викладач-посередник, викладач-керівник приходить на зміну викладачу-ментору, при цьому вплив такого викладача на аудиторію не зменшується, а навпаки, зростає. Саме викладач з такими установками є організатором групової взаємодії, коли всі всім говорять та всі всі слухають.

В основу конструктивних відносин між викладачем та студентом закладено психологічний фактор, який включає взаємну повагу, поважання свободи висловлювання, прислухання до іншої точки зору, обґрунтовані вимоги. Не виключаючи професійності, не менш важливими вважаються такі моральні проявлення викладача як справедливість, тактовність та здатність до творчої самовіддачі.

Через те що ефективність оволодіння іноземною мовою прямо залежить від стратегії навчання, важливим фактором досягнення цілі є підвищення ефективності впливу викладача на студентів, їхнє спілкування в умовах повної соціально-психологічної сумісності. Іноземна мова як навчальна дисципліна забезпечує загальний розвиток студента, вносить помітний вклад у культуру розумової праці та має великий вплив на розвиток творчих здібностей молодої людини. Комунікативне навчання позитивно впливає на розвиток усіх психічних функцій людини. Воно передбачає організацію процесу навчання як моделі процесу спілкування. Сьогодні іноземна мова як жодна інша дисципліна програми підготовки фахівця може сприяти підвищенню культури спілкування. Заняття з іноземної мови стають заняттями навчання спілкуванню через спілкування. У процесі навчання студенти опановують техніку спілкування, його операційну сторону, оволодівають мовним етикетом, стратегією та тактикою діалогічного і групового спілкування, вчать вирішувати комунікативні завдання, бути мовними партнерами, тобто оволодівають уміньми спілкуватися, налагоджувати контакти з іншими людьми, вчать проявляти ініціативу, доброзичли-

вість, тактовність, що є одними з найбільш професійно-значущих якостей сучасного спеціаліста.

Психологічна компетентність викладача іноземних мов у немовному ВНЗ сприяє підвищенню ефективності професійної діяльності та педагогічної майстерності. Психологічна компетентність є однією з корінних складових (разом з лінгвістичною, методичною та країнознавчою) компетенції викладача. Вона допомагає емоційній стимуляції, створенню та підтримці оптимального психологічного клімату та мотивації, здійсненню непрямого впливу, забезпечує готовність до імпровізації.

Освіта – це частина культури, вона не може існувати без опори на культуру особистості викладача. Про те, що тільки Особистість може виховати Особистість, що існує пріоритет особистості викладача над його знаннями форм, засобів та методів впливу, казав ще Д. І. Ушинський. Індивідуальний стиль викладача включає його тон, манеру звертатися і відповідати, справедливість суджень, міміку, жести, а також здатність розуміти ситуацію, оцінювати її, орієнтуватися в ній, керувати нею. Все це – важливі компоненти професійної культури викладача, які забезпечуються його особистими характеристиками та вміннями.

Студенти хочуть бачити свого викладача не тільки взірцем високого професіоналізму, але й справедливою, тактовною людиною. Основні характеристики педагогічного такту, такі як простота поводження без фамільярності, щирість, довіра, рекомендації без нав'язливості, вимогливість без стримування самостійності, вміння спілкуватися без моралізування та повага до студента незалежно від його успіхів у навчанні обов'язково обертаються відповідною повагою студентів до викладача, що є необхідною умовою їхньої успішної сумісної навчальної діяльності. Емоційний настрій у групі з таким ставленням забезпечує студентам усвідомлення своєї успішності та допомагає розкритися у мовленні. Під час навчання іноземним мовам творчість викладача проявляється не в авторитарному, а в підтримуючому керуванні цим процесом. Для цього викладач має бути

яскравою особистістю, цікавим співрозмовником, таким, що може спонукати студентів до мовленнєвих і немовленнєвих дій та до взаємодії. Адже навчальний процес з вивчення іноземної мови – це не просто спілкування, а навчання спілкуванню іноземною мовою.

Висновки

Величезну роль у процесі формування гуманності студентів відіграє викладач, зокрема викладач іноземних мов, який, перш за все, повинен розвивати високі моральні якості у своїх вихованцях та будувати з ними гуманні відносини у процесі навчання. Проблема формування та розвитку гуманної особистості є домінуючою у вищій школі, а роль викладача у формуванні гуманності особистості студента є вирішальною. Гуманізація взаємовідносин викладача та студента є основою виховної функції викладання, результати якої студент буде втілювати у різноманітних видах діяльності, у різних формах міжособистісних відносин. Щоб успішно вирішувати проблеми навчання іноземній мові у немовному ВНЗ, потрібен творчий викладач високого рівня освіченості та культури. Власні позитивні емоції та настрої, зацікавленість та захопленість дисципліною, прагнення постійного вдосконалення та розширення знань, здійснення настанови А. С. Макаренка «якомога більше вимогливості до учня та якомога більше поваги до нього» мають дати позитивний результат.

Література

1. Бондаревская Е. В. Ценностные основания личностно-ориентированного воспитания / Е. В. Бондаревская // Педагогика. – 1995. – № 4. – С. 29.
2. Зимняя И. А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке: книга для учителя / И. А. Зимняя. – М.: Просвещение, 1985. – 160 с.

Рецензент: Є. М. Воронова, доцент, ХНАДУ.

Стаття надійшла до редакції 19 березня 2014 р.